

Uvod gostujućih urednika:

Ante Starčević: lik – djelo – historiografija

Radovi *Zavoda za hrvatsku povijest* otvaraju 2024. godinu posebnim brojem o Ante Starčeviću – njegovoj ličnosti, djelu i historiografiji koja se njime bavila. Broj proizlazi iz dvodnevna tematskog skupa, nazvanoga znanstvenom manifestacijom, kojom je obilježena dvjestota obljetnica rođenja Ante Starčevića (Veliki Žitnik kod Gospića, 23. svibnja 1823 – Zagreb, 28. veljače 1896), nedvojbeno jedne od središnjih figura hrvatske političke povijesti 19. stoljeća. Manifestacija je održana 25. i 26. svibnja 2023. u prostorijama Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatskoga državnog arhiva. Njezin cilj bio je unaprijediti razinu znanstvene diskusije, ponajviše na interdisciplinarnoj osnovi, šireći istraživanja od postignutih historiografskih pozicija prema različitim srodnim disciplinama. Time su ostvareni pomaci u perspektivi i pristupu istraživanju Ante Starčevića.

Pripremni odbor skupa bio je mišljenja da se naznačeni doseg može ostvariti jedino uključivanjem i suradnjom više različitih znanstvenih institucija odnosno sastavnica. Pod vodstvom Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i njegova Odsjeka za povijest, manifestacija je povezala Centar za inovativne studije Filozofskoga fakulteta u Zagrebu (tada još pod nazivom Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije), Hrvatski državni arhiv, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Maticu hrvatsku i njezin Odjel za povijest te Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, odnosno njegov Odsjek za povijest i Znanstveni zavod.

Stoga je razvidno da se od samoga početka nije razmišljalo tek o prigodničarskom broju koji bi simbolički rezimirao dosadašnja istraživanja. Polazišna točka da svaka obljetnica nužno uključuje i različite oblike refleksije historiografije i srodnih disciplina otvaranjem novih pitanja koja su poželjna gotovo u jednakoj mjeri kao i nova saznanja, trebala bi se zrcaliti u sadržaju ovog izdanja *Radova*. Ante Starčević jedna je od rijetkih značajnih osoba hrvatske historiografije kojoj su posvećene različite, tradicionalne i moderne, romansirane i znanstvenije, biografije – kojom se, dakle, bavilo u kontinuitetu. No, za razliku od nekoliko drugih časopisa, ličnost i djelovanje Ante Starčevića nisu često bili predmetom analize suradnika *Radova*. Mnogo češće su u ovome časopisu bile zastupljene teme pravaškoga pokreta i ideologije. Već u prvome broju pod nazivom *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* (1971, dakle kao nastavak zbornika *Odsjek za povijest – radovi* odnosno preteča *Radova Zavoda za hrvatsku povijest*), objavljen je prilog Mirjane Gross „Uloga šibenskog pravaštva u dalmatinskoj i općehrvatskoj pravaškoj politici uoči Prvog svjetskog rata“ koji je specifičnoj problematici

Starčevićeva političko-ideološkoga naslijeđa, te njegovoj recepciji i interpretaciji otvorio prostor. Više od tri desetljeća nakon toga, u skladu s ustaljenom tradicijom *Radova* da se priopćenja sa znanstvenih skupova objavljuju kao poseban temat, Starčeviću je sada posvećen cijeli posebni broj.

Na prvi pogled prilozi u ovome tematu nastavljaju se i nadovezuju na rana istraživanja pravaštva koja se ponajviše moglo čitati u člancima *Historijskoga zbornika*, ali i *Radova* – misli se na priloge M. Gross, J. Šidaka, Lj. Kuntić, R. Lovrenčića, D. Pavličevića, A. Flakera i brojnih drugih. Intencija broja, međutim, nije bila ponuditi isključivo sinteze dosadašnjih istraživanja u različitim oblicima, što je ponekad značilo provjeriti neka načelno shvaćena „opća mjesta“, proučiti nedovoljno istražena ili zanemarena pitanja, posvetiti se specifičnim kontroverzama, odnosno u najširem smislu pokrenuti *različite* rasprave o *novim* problemima. Distancirajući se blago od pristupa Mirjane Gross, koja je promatrala pravaštvo i Starčevića isključivo kao politički fenomen 19. stoljeća, približavajući se tek svojom knjigom *Izvorno pravaštvo* (2000) intelektualnoj povijesti, svrha je ovoga posebnog broja bila afirmirati različite problemske pristupe.

Nastojanje da velika obljetnica bude poticaj istraživanju nekih pojedinačno bitnih segmenata historiografije o Starčeviću (ali i pravaštvu) realizirano je barem djelomično skupinom članaka što se bave istraživačkim prinosima prvog Starčevićeva biografa Kerubina Šegvića (M. Globačnik) i povjesničarke Ljerke Kuntić (A. Tokić) koja se u drugoj polovici 20. stoljeća posvetila istraživanju Eugena Kvaternika. Na ove radove nadovezuje se komparativno leksikografsko istraživanje Starčevića i Strossmayera (I. Samardžija), odnosno analiza kompleksnoga čitanja i shvaćanja „Staroga“ iz perspektive Miroslava Krležje (B. Petrač).

Povrh toga, ovaj broj *Radova* nudi različite vrste preispitivanja, ali i sinteze poznatijih epizoda i situacija iz hrvatske političke povijesti druge polovice 19. stoljeća. To u ovome slučaju podrazumijeva analizu Starčevićeva sudjelovanja u saborskim izbornim ciklusima (S. Matković), saborskih političkih govora (A. Szabo), ideološkog sustava (I. Smiljanić) te njegova utjecaja na daljnji razvoj političkih struja (I. Brlić i A. Knežević). Prilozi takve vrste rezimiraju važne političke aspekte, ali uvode pritom čitav niz novih podataka te drugačiju interpretaciju Starčevićevih životnih etapa i njegova djelovanja. Niz nastavljaju istraživanja o funkciji Starčevićeva naslijeđa u oblikovanju suvremenije povijesti, analiziranjem upotrebe njegova lika i djela u ustaškoj propagandi (T. Jonjić), te slojeva kulture sjećanja i pamćenja o njemu u Lici (Ž. Holjevac). Na temelju novih istraživanja pridodaje se tomu i sasvim drugačiji oblik mitologizacije Ante Starčevića putem izgradnje Starčevićeva doma (D. Damjanović).

Zasebnu skupinu radova čine prilozi čiji je fokus usmjeren na zanemarene ili slabije istražene aspekte Starčevićeva ranoga djelovanja, kada je tijekom intelektualnog formiranja dopriniosio hrvatskoj znanosti i iskazivao akademske

ambicije (B. Kuntić-Makvić, T. Galović i Z. Sikirić Assouline). Ovi komplementarni prilozi ujedno donose niz novih podataka i važan poticaj promišljanju o Starčeviću kao mladome intelektualcu sredine 19. stoljeća. Članke nadopunjuje prikaz knjige Pave Barišića *Ante Starčević. Ideali slobode i prava* (2022) o Anti Starčeviću (D. Dijanović), koji ujedno zatvara broj.

Čitatelju ovoga posebnog broja, slijedeći logiku suvremenih časopisa, nije ponuđen kronološki presjek Starčevićeva života kakav daju njegovi biografi od K. Šegvića do J. Horvata, nego niz manje ili više uočljivih, tematski zaokruženih i konkretnih iskoraka. Primjerice, istraživanja u ovome broju osporavaju neka pojedina opća mjesta, poput uvriježenoga mišljenja da Starčević nije bio čovjek političke prakse i akcije. Skreću pozornost i na konzervativne elemente Starčevićeva ideološkog sustava, znatno više u odnosu na, primjerice, zaključke V. Bogdanova i M. Gross, prema kojima je taj sustav dominantno bio oblikovan idejama prosvjetiteljstva i Francuske revolucije, dakle, suštinski republikanski i liberalan. Dubinska analiza Starčevićeva svestranog obrazovanja, njegovih interesa i početnih intelektualnih angažmana naglašava do sada zanemarene aspekte izvan uže sfere politike, ne svodeći ga tek na političko biće.

Metodološka promjena fokusa ili primjena novih paradigmi nije u slučaju objavljivanja ovoga temata bila primaran cilj, nego je naglasak stavljen na širenje problema i pitanja koji se vežu uz Starčevićev lik, njegovo djelovanje i povezano historioграфске interpretacije. Podrazumijeva se, dakle, da ovdje prikupljene studije nude pristupe ili prema sintezama ili prema početnim prepoznavanjima novoga kompleksa pitanja, kojima se nadamo baviti dalje. Kako na stranicama *Radova*, tako i drugdje. To je bez sumnje ambiciozan zadatak, a na čitatelju ostaje da uzme u obzir ovdje prezentirane priloge kao doprinos jednoj važnoj obljetnici.

Urednici

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

56

BROJ 1

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2024.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 56, broj 1

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Gost urednik / Guest Editor

Filip Šimetin Šegvić i Jure Trutanić

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),

Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo),

Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),

Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),

Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at

Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“

<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*